

БВР.5(477)(082)

1778

Матеріали I міжнародної наукової конференції

**ПРОБЛЕМИ
ЕКОЛОГІЇ
ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ
ОСВІТИ**

2. Євтушенко Е.О. Деякі аспекти вивчення потенційної забур'яненості ґрунту // Проблеми фундаментальної та прикладної екології. - Кривий Ріг: КДПУ. - 2001. - с.92-94..

3. Іващенко О.О., Кунак В.Д. Бур'яни. Чому зростає потенційна засміченість полів? // Захист рослин. - 1998. - №7. с. 24 - 25.

4. Левина Р.Е. Способы распространения плодов и семян. М.: МГУ, 1956.

5. Никитин В.В. Сорные растения флоры СССР. - Л.: Наука, 1983. - 454с.

6. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. - К.: Наукова думка, 1991. - 201с.

7. Протопопова В.В. Адвентивні рослини лісостепу і степу України. - К.: Наукова думка, 1973. - 191 с.

8. Серебрякова Т.И. Жизненные формы растений // Жизнь растений. - М.: 1974. - т 1.

ССАВЦІ КРИВОРІЗЖЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ТЕХНОГЕННОГО ЛАНШАФТА

ЄВТУШЕНКО Є.Х.

Серед наземних хребетних тварин, що населяють різні типи порушених земель Криворіжжя, ссавці, і зокрема, мікромамалії є невід'ємним і постійним компонентом біоценозів даного типу територій.

Багаторічні дослідження теріофауни Криворіжжя дозволили встановити видовий склад ссавців, що представлений 28 видами з 6 рядів: Комахоїдні, Кажани, Хижі ссавці, Зайцеподібні, Мишоподібні, Ратичні (назви видів і рядів наведені згідно І.В.Загороднюка, 1999р.) В порівнянні з видовим складом теріофауни України (117 видів) на Криворіжжі зареєстровано лише 24% видів. Таке збіднення теріофауни зумовлене, в першу чергу, сильною техногенною трансформацією регіону.

Зважаючи на посилений антропогенний прес, характеристики екоотопів та біологічні особливості видів спостерігається нерівномірний розподіл ссавців по території Криворіжжя. Так, в зв'язку з введенням боротьби зі шкідниками полів в агроценозах (крім полів багаторічних трав) не відловлювали малу білозубку (*Crocidura suaveolens* Pall.), сірого хом'ячка (*Cricetulus migratorius* Pall.), в той же час ці види зустрічалися на відвалах гірничозбагачувальних комбінатів. На даних типах порушених земель постійно мешкають мікромамалії та ссавці середніх розмірів: лис звичайний (*Vulpes vulpes* L.), заєць сирій (*Lepus europaeus* Pall.). Відвали та склади чорнозему використовуються ссавцями великих розмірів, наприклад, сарною європейською (*Capreolus capreolus*) як місця годівлі та укриття від переслідувачів.

Роль ссавців у ландшафті визначається такими біологічними особливостями, як: характер живлення, швидкість розмноження, потенціал виживання, здатність до міграцій, адаптивні можливості (в цьому плані мікромамалії, зокрема миловидні гризуни, можуть слугувати модельною групою в екологічних дослідженнях).

Ссавців - фітофаги мають важливе значення у використанні первинної біологічної продукції. Серед них є види, спеціалізовані на споживанні вегетативної маси (так звані "зеленоїдні" ссавці) - це: нориця польова (*Microtus arvalis* Pall.), заєць сирій (*Lepus europaeus* Pall.), сарна європейська (*Capreolus capreolus* L.) і види, в раціоні яких переважає насінний корм - миші: звичайна і курганцева (*Mus musculus* L., і *Mus spicilegus* Valch) % мишаки: лісовий і жовтогорлий (*Sylvaemus sylvaticus* L., *Sylvaemus tauricus* Pall.); хом'ячок сирій (*Cricetulus migratorius* Pall.).

Подальша трансформація енергії по ланцюгу живлення здійснюється консументами II порядку (інсектофагами, міофагами, та інш.): іжак звичайний (*Erinaceus europaeus* L.), білозубка мала (*Crocidura suaveolens* Pall.), ласка (*Mustela nivalis* L.) та консументами третього порядку (лис звичайний). Окрему групу всеїдних ссавців представляють пацюк мандрівний (*Rattus norvegicus* Berk.), кабан звичайний (*Sus scrofa* L.). Для аналізу раціону живлення та в зв'язку із значною чисельністю, що обумовлюється швидкістю репродукції на порушених землях, можна говорити про їх важливе значення в кругообігу енергії. Ссавці сприяють заростанню відвалів: поширення насіння з екскрементами, запасання насіння (курганцева миша, лісовий мишак).

Відома ґрунтоутворююча роль мікромамалій: їх риюча діяльність (особливо норич польових) сприяє аерації ґрунту, з екскрементами і сечею в ґрунт надходять азотовмісні сполуки, що особливо важливо на ділянках дрібнозему скельних відвалів.

Дрібні ссавці є компонентом живлення хижих птахів і звірів.

Значна техногенна трансформація регіону повинна привести до появи адаптивних ознак, що є важливим для мікромамалій, які не можуть мігрувати на значні відстані в порівнянні із ссавцями великих розмірів. Адаптації до умов життя у мікромамалій виражаються в таких особливостях, як вибірковість місця мешкання, зміна морфологіологічних показників (наприклад, у лісового мишака вона достовірна для серця і печінки), ступінь реалізації потенціалу розмноження і, частково, в фенології.

В цілому слід відмітити, що серед наземних хребетних тварин в техногенному ландшафті ссавці займають домінантне положення.

ШЛЯХИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ГІРНИЧОРУДНОГО ВИРОБНИЦТВА НА КРИВОРІЗЖІ

Криворізький державний педагогічний університет

АНТОНІК В.І., АНТОНІК І.П.

Як відомо, промислова розробка залізних руд у Кривбасі почалася з 1881 року. За цей час здобування руди здійснювалось більш ніж на 70 шахтах та 100 кар'єрах, з яких 35 шахт та 11 кар'єрів експлуатуються і в наш час. Загальна площа Криворізького залізорудного басейну в цілому складає 4.3 тис. кв. кілометрів південно-українського степу, багатого на чорноземи. На цій території розміщені виробничі комплекси та об'єкти інфраструктури. Наслідками потужних гірничо – рудних робіт є утворення додаткових, величезних за площею, зон невиробничих об'єктів, які за нашими підрахунками займають більш ніж 26000 га родючих земель. Серед таких утворень перш за все відвали „бідної” руди та порід вискриші, шламосховища, зони обрушень шахт та кар'єрів, під'їзні шляхи та інше.

Вказані територіальні утворення завдають особливої екологічної шкоди не тільки як джерела забруднення атмосфери та водоймищ, як фактори нераціонального виключення з обороту значних площ сільськогосподарських угідь, але і як фактор без господарського відношення до складу як самих копалин, так і вискришних порід. Орієнтуючись лише на використання залізної руди, мільйони тон супутніх порід без всякого використання зсипаються у відвали та зони обрушень, тоді як відомо, що в них містяться до 30 видів металевих та інших корисних речовин. Такий екстенсивний засіб ведення